

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ИССН: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:

24, Eylül/September/Сентябрь 2020,

s./pp. 274-303

Geliş/Submitted/ Отправлено: 14.07.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 23.08.2020

Yayımlanmış/Published/ Опубликованный: 20.09.2020

10.29228/kesit.45276

Araştırma Makalesi

Research Article

Научная Статья

Dr. Öğr. Üyesi Aboubacar MOHAMADOU

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi

Temel İslâm Bilimleri Bölümü, Türkiye

aboubacar.mohamadou@gop.edu.tr

 ORCID 0000-0001-7586-2754

MALİ'DE ARAP ŞİİRİNE GİRİŞ¹

INTRODUCTION TO ARAB POETRY IN MALI

Öz

Arap şiiri, eski çağlardan günümüze Arap edebiyatı tarihindeki en eski Arap sanatlarından biridir. Şiir yazımıyla, nazmıyla ve bunun Arap bölgeleri halkına söylemesiyle sınırlı kalmamış, İslam'ın geldiğinde girdiği ülkelere ve bölgelere de geçmiştir. İslamî krallıklarının ve imparatorlukların kurulduğu Afrika kıtasının batısı bu bölgelerden kabul edilmiştir. O zamanlarda Arapça bu bölgede entelektüeller tarafından konuşulan resmi yönetimin dili haline gelmiştir. Afrikalı Müslüman Arap-İslam kültürü ve Arapça yazıya vakıf olduğunda, bundan etkilendi ve ustalaştı. Arap usta şairlerinin şiirlerini okudu ve kısa süre sonra Arap dilinde şiirler söyledi ve manzumeler yazdı. Buna dayanarak, araştırmamız,

¹ **Cite as/Atıf:** Mohamadou, A. (2020). Mali'de Arap Şiirine Giriş, *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (24): 274-303. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.45276>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

özellikle Mali'de Arap şiirini ele alacak. Konuları, mevzuları tanıma yanında ayırt edici özellikleri üzerine duracak, amaçlarını, hedeflerini belirlemek amacıyla, özellikle Mali'de Arap şiirine ışık tutmaya çalışmaktadır. Ayrıca, Afrika kıtasının içinde ve dışında doğup büyüyen, Afrika kökenli olup Mali Cumhuriyeti'ndeki şairlerin mevcudiyetini tespiti amaçlamaktadır. Araştırmanın sonucunda Mali'de Arap şiirinin ağırlıklı olarak dini karakterli olduğu, şiirin farklılık amaçlarında dilinin zaman zaman gevşeklik ve pürüzlülüğü nitelik kazandığı görmekteyiz. Ayrıca eğitici şiirlerin dili de halk dille nitelenmiş olup, kolay halkın anlayışlarına çok yakın bir dizi ile karakterize edildiği aşikâr olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mali, şiir, Arapça, edebiyat, Batı Afrika

Abstract

Arabic poetry is one of the oldest Arab arts in the history of Arabic literature from ancient times to the present day. The poetry loan and its regulation was not confined to the people of the Arab regions only, but also passed it to the countries and regions that Islam entered when it arrived, such as the West of the African continent in which you established Islamic Mamluks and empires where Arabic became the official language of administration Intellectuals speak it. When the African Muslim stood on the Arab Islamic culture and Arabic writing, he was influenced by it, so I mastered it. He read the poets of the Arab poets, and soon after that, he loaned poems and set up systems in the Arabic language. He read the poems of the Arabs, and soon after that, he started saying poetic verse and writing the poems in Arabic. From this standpoint, this research seeks to shed light on Arab financial poetry, in particular, to identify its characteristics, distinctive features, motives, and objectives, while identifying the topics and issues that this poetry addresses. It also seeks to establish the presence of poets in the Republic of Mali with African roots and roots, born and raised inside and outside the African continent. The researcher found through his study of Malian Arabic poetry that Arabic poetry in the region is predominantly religious and that the language of poetry in its various purposes is characterized by the quality and roughness of the words at times, and educational poetry is characterized by the ease that the public understands.

Key words: Mali, poetry, Arabic, literature, West Africa.

GİRİŞ

İslam yayıldığı zaman, kendi bilimleri ve bilgisine ek olarak, Arap dilinin maharetlerinin dengelerinden olan, Kuran-ı anlamada ve üstün belagat zevkinde derinleşme araçlarından olan nesir ve şiir metinlerinden bir bölümü beraberinde getirmiştir. Müslümanlar, çevreleri, kültürleri farklı olmasına rağmen dini ilimler yanında Arap diliyle ilgili ilimleri ve Arap edebiyatını da almıştır. Böylece onlarda bir çeşit ilmi ve edebi oluşum meydana geldi ve Arap dili kabiliyetinin dengesi oldu. Mali Cumhuriyeti - bazı Batı Afrika ülkeleri ile birlikte - doğu orta Afrika kıtasındaki Arap şiirinin birçok şaheserinden miktar ve tip bakımından farklılık gösteren Arap şiirinin şaheserlerinin hazinelerine sahip olduğu altın bir kare kabul edilir.

Bunun nedeni, bilim adamlarını, özellikle Kuzey Afrika'da, Arap bilim insanlarıyla sürekli temas halinde kılan diğer tarihsel koşullara ve ona sunulan şeyden kaynaklanmasıdır. İslamiyet bu bölgeye girer girmez Arap dili bölgenin halkını cezbedi. Eski Arap şiirinin divanlarına, aralarında İslamiyet öncesi altı şairin şiirlerine vakıf olduklarında, Arap edebiyatının temel eserlerini sevdiler. İstiare ve ifade güzelliği bol olduğu şiir yazmada mükemmel oldular. Edebî çalışmalarında yenilik ve yenilenme az olmasına rağmen, şairler halil b. Ahmet'in ortaya attığı dizge (Aruz ölçüleri) dikkate alarak tam kasideler yazmışlar.

Belki de Batı Afrika'nın şairlerinden şimdiye kadar gelen en eski şiirsel metinler, bazı araştırmacıları tarafından bulunan Ahmed Baba Al-Timbakti (ö. 1627) ait olan şiirlerdir. (Gurâb, 1989: 2/ 45-46). Mi'râcü's-suûd adlı eserin girişinde, kendini önde gelen büyük âlimler arasında sayan bazılarının yanıt vererek kendini şu şekilde tanıttı [kâmil]:

لَعَمْرُؤُ أَبَيْكَ مَا تُسَبِّبُ الْمُعَلِّى	إلى الكرمِ وفي الدنيا كريمٍ
ولكنَّ البلادَ إذا اقشعرَّتْ	وُضُوحَ نبيِّها رُعيِ الهشيمِ
ما أنتَ أولُ سارٍ غرَّهُ قمرُ	ورائدٌ أعجبتُّه خضرُهُ الدِّمنِ

(Bâbâ, 2000: 52). Tarihsel olarak Mali'de Arap dilinde şiir yazımına başlayan ilk kişiye atıfta bulunmamız ve belirlememiz zordur. Afrikalı şair kendini, fasih şiirde yenileme sancağını taşıyanlardan biri olarak kabul eder. Dolayısıyla bu konuda kendisiyle bir Arap arasında hiçbir fark bulunmuyor. Bu da şaşırtıcı değil, çünkü öğrencinin bölgedeki entelektüel bilgisinin kaynağı, Kuran kursları ve medreseler aracılığıyla Kuran-ı Kerim ezberleme yanında bir takım manzumeler yaşıp erken bir döneminde ezberler. (Minkeyla, 2013: sayı 16, 90; Abdusamed,

1403: 16; Abdul-Fettah, 2018: 35).

Yapılan bu çalışmasının toplamda dört bölüm halinde hazırlanması planlanmaktadır. Birincisi Malî'de Arap şiirinin yazma sebepleri, ikincisi bu şiilerin amaçları, üçüncüsü şiirlerin konuları ve son olarak ise şiirlerin türülleri ele alınacaktır. Daha sonra da araştırmamızın kaydedilen en önemli bulgularını zikredilecektir. Bu çalışmada genel olarak kaynak tarama ve analitik tanımlama yöntemleri kullanılmıştır.

1. MALÎ'DE ARAP ŞİİRİNİN GEREKÇELERİ (SEBEPLERİ)

Arapça'da *دواعي الشعر*، *بواعث الشعر*، ve *حوافز الشعر* gibi ve kapsamına giren birtakım terimler bulunmakta olup bunların hepsi aynı anlam taşımaktadır. Bundan hareket ederek, şiir yazma yahut söyleme sebebi terim olarak, nazım hususunda şaire yardım eden ve ona hatırlatma yapan ve beynini şiir söyleme ve yazma yeteneğine açan bir dizi teşvik ve isteklendirmesidir. Kuşkusuz ki, her bir şairin şiir yazmak için kendi isteklendirmesinin ve beynini şiir söylemeye açan sebeplerinin vardır. Şairlerin isteklendirmeleri, kişilikleri ve aidiyetlerindeki farklılıklara göre da farklıdır. Dolayısıyla bir şiirin amacı mahzar amaçtan uzak olmayıp, her zaman güzellik adına oluşmaz. Bir şair şiirinin bir yer ya da meseleyle neyi tanımladığını için yazabilir. Onu, gözleri verilecek bir ödül üzerinde iken yazabilir ve şiir, saf insan güzelliğinin bir çağrısı olabilir ve şiir, şairin sosyal değere veya arzu edilen şöhret tutkusunu kaydedebilir.

Mali Cumhuriyeti'nin şairleri için durum farklı değildir. Dolayısıyla yazdıkları yahut söylediklerini incelemek olursak, şiir yazımının arkasında eğitim gerekçesi, sosyal gerekçesi ve dinî gerekçesi üç ana neden ve sebep olmak üzere tespit ettiğimizi görmektedir. İşte bunun detayları aşağıda verilmiştir:

1.1. Eğitim Gerekçesi

Bazı Malili şairlerini şiir söylemeye ve beyinlerinin gizemlerini harekete geçirmeye iten faktörler arasında, şiir kaleme alma eğitim hedefleri yoluyla içlerindeki düşünceleri ortaya koyma yatmaktadır. Bu, zaman zaman öğrenci protestolarına yanıt vermek ve diğer zamanlarda müfredatı düzeltmek içindir. Bu sebep aşağıdaki noktalardan açıklanabilir:

1.1.1. Öğrencileri Bir Sanattan Yüz Çevirdikleri Hissedildiğinde, Onları Onu Öğretmeye Teşvik Etmesi.

Bunun örneği şair Muhammed Beşir Diallo nahiv ilmini bilmenin önemini ve ilimler arasında yerini açıklarken söylediği bu beyitlerdir: [basit]:

فاليوم يُنْقَشِعُ الظَّلامُ عَنِ الأدبِ لنرى حَقِيقَتَهُ بِوَعْيٍ واقِدِ
 فإذا يُحاضِرُنَا نَرانَا نَشْهُوقُ مما نراه من البيان الوارد
 أكرم به من شارحٍ ومُفَصِّلِ ومُحَلِّلِ ومُعَلِّلِ ومُسَاعِدِ

(Boly, 003: 16 b).

1.1.3. Eserlere Takriz Yazması

Eğitim gereçlerinden biri, şair bireylerine arkadaşları tarafından sunulduğu eserlere şairin takriz yazılmasıdır. Bazı yazarlar bazen şair arkadaşı bilgin ise, esere takriz yazdığına ona ilmi bir değer kazandırması için bu takrizi talep eder. Buna örnek verecek olursak Muhammed el-Şafi Diarra'nın, Türkiye'de bir kütüphaneden bulduğu ve vehhâblîliğe yanıt veren bir eserle ilgili takrizi zikredebilir. [basit]:

شُكْرًا لَهُمْ مِنْ كَتَائِبِ الكِتَابِ لَنَا وَاللَّهِ يَجْزِي المِجَاهِدِينَ فِي السَّبِيلِ
 لَا فَضْلَ أَفْوَاحِكُمْ لَا قَلَّ غُرْبِكُمْ كَلَّ أَقْلَامِكُمْ فِي العِلْمِ وَالعَمَلِ
 مُبَدِّلُونَ لَنَا جُهْدًا بِطِائِقَتِهِمْ رَغِمَ الأَنْوْفُ عَلَى مَسَافَةِ الجَمَلِ

(Kaba, 2011,: 1/ 13; eş-Şafi, 125: 1 a).

1.2. Sosyal Gerekeşesi

Malili şairin içinde bulunduğu - sosyal alanların farklı olması ve çeşitli insan ilişkileriyle birlikte - ilişkilerin sağlamaştırılmasında ve dayanışma ruhunun güçlendirilmesinde rolünün ortaya çıktığı için bütün bunlar bazılar şair yazmaya ve söylemeye hazırlıyordu. Bunlar arasında:

1.2.1. Şairlerden Methiye Beklentisi

Bilinen ve alışkın olunan şey şudur ki bir şair şiir yazar ve sonra övgü bekler, ancak bazen sosyal münasebetlerde şairlerden kimin gerektiğinde övgü istediklerini görürüz. Bu durumda şair toplumun arzularını karşılamak için bu tür talepleri yerine getirmesi için ona şiir söylemek düşer. Bunun örneği de şair Amr Sâko'nun قصيدة بكرة أخوية تذكارية adını verdiği kasidesinin giriş kısmında böyle bir beklentiye atıfta bulunmuştur [vâfir]:

فَيَا رَيْمًا أَلَا تُدِينِي البَعِيدَا وَتُسَمِّعُنِي الأَغْثَانِي والنَّشِيدَا
 أبوبكر يطلُبني قَرِيبًا وَيَأْتِي أَنْ يُبَيِّنَ لِي الهُنُودَا

ولكنني أفضد ذا القصيدا فلا غرؤ ولا عجب لذاكا

(Sako, 2000: 28; Kaba, 2011: 1/14).

1.2.2. Sosyal İhtilaflar

Topluca, evde, iş yerinde veya toplumda maruz kalınan ihtilaflardan hiçbirimiz uzak olamayız. Bize en yakın insanlarda ve rakiplerde bile ihtilaf olabilir. Şiir ve şairler, bazılarının toplum çevresinde maruz kaldığı farklılıkları ve çatışmaları çözmede büyük rol oynamaktadır. Bazı olaylar, bazen şairin sulh ve barış talebi hususunda kalemini harekete geçirmesine veya haklarından birini talep etmesine neden oluyor. Bunun örneği 2001 yılında Nijer Sayı Üniversitede, Üniversite yönetiminden haklarını talep etmek amacıyla yapılan öğrenci gösterileri sırasında şair Amr Sâko'nun yazdığı " تحميس الشعراء لأبطال الأجيال " şiiri bu türdendir. [vâfir]:

ونحن على التكلم قادرينا	لقد كُنَّا نُحِطُّ سَاكِتِينَا
على ردِّ الظالم قانمينَا	ويا حسان قد حان انتصار
لنقصيد القصائد نابغينا	ألا نصحر جميعا يا أسود
فلا نخشى الجبابر والعيونا	تجمعنا نُوجِدنا صَفُوفَا
مناشدة المطالب صامدينا	نصيخ متى نشاء إذا أردنا
نوسعه الإهانة ظاهرينا	فمن رام الإهانة يا لقومي
نلقنه الدروس ملاكينا	دعوا الطاغوت يأتينا فريدا

(Sako, 2000: 6; Kaba, 2011: 1/ 17). Meydana gelen çatışmalar ve sosyal farklılıklar arasında, çobanlar ve kuyu sahipleri arasında veya köylerde çobanlar ve tarım arazilerin sahipleri arasındaki çatışmalar. Çobanları bölgelerinden ayrılmak ve nehirlerin kıyısına gitmek için sürükler. Bu konuda şair Muhammed b. Muhammed şöyle demiştir: [tavîl]:

نجاحا ففي الآبار خمس شائد	تباعد عن الآبار إن كنت طالبا
وقلأ ماء واشتيطان الفدافد	تكلف إغناات وتتقيط راحة
ولا نألو إلا جُنبِلِ وجدائد	وقوم ظماء لا رشاء لديهم
فيا للورى من قارب شرٍ وارد	فما صبَّ غرب دون أخذ صبابة

وإن مُدَّتْ الأيدي إلى الغربِ أحذقُوا وسارُوا إليه كُلُّهم بالموائِدِ

(Drame, 1998: 79). Rakibi Hattay İbrahim bu beyitleri duyduğunda, rahatlatıcı engeller gördüğü nehre doğru göçü engelleme hususunda kuyuları savunarak bir beyit düzenledi [tavîl]:

تَوَطَّنْ عَلَى الأَبَارِ إن كُنْتَ طَالِبًا صُلْحًا ففِي البَحَارِ تَسْعُ عَوَائِقُ
إِمَارَةٌ سَوْدَانٌ وَبِقَى وَسَارِقُ وَيَبِئْسَ كَلَامٌ مَعَهُ صُحْبَةٌ فَاسِقُ
وَكثْرَةُ ضُفَيْفٍ ثَمَّ كَثْرَةُ ضُفَيْفٍ فَيَا لَلْوَرَى مِنْ نَازِلٍ غَيْرِ فَائِقِ

(Drame, 1998: 79; Kaba, 2011: 1/19)

1.3. Dinî Gerekeçesi

Batı Afrika'nın en büyük ülkesi olan Mali Cumhuriyeti nüfusunun yaklaşık yüzde 95'i Müslümanları oluşturuyor. Bu ülkedeki Müslümanların çoğu ehli-sünnettendir. (Fadıl, 2007: 29). Bunun bölgedeki şiir ve şairlere yansımaları kaçınılmazdı. Bu dinî sebep, Mali'de Arap şiirinin diğer sebeplerinden daha güçlü ve daha üstündür. Bunun, özellikle de Tasavvuf alanlarında, vaazlarda ve diğer İslamî vesilelerde büyük bir varlığı vardır. Örneğin: Şair el-Muhtar bin Ahmed bin Abi Bekr bin el-Wafi'nin (ö.1226/181) الحج المبرور adlı kasidesidir:

يَا رَبِّ مِنْ حَجِّ بَيْتِ اللَّهِ مُتَكِنًا عَلَى الوَسَادِ فَلَمْ يَظْمَأْ وَلَمْ يَرِدِ
وَرَبِّ مِنْ حَجِّ حَجَّاتٍ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ حَجِّهِ غَيْرُ قَطْعِ البَيْدِ وَالسَّهْدِ
وَلَسْتُ أَنْكَرُ فَرِيضَ الحَجِّ إن لَهُ شَرْطًا يَفُوزُ بِهِ مِنْ فَازِ البَرِّ الشَّدِ
فَمَا التَّشَوُّقُ يَدْنِي مَا يَبْعُدُهُ حَكْمُ القَضَاءِ فَثِقُ بالوَاحِدِ الصَّمَدِ
إِذْ رِبْمًا كَانَ مِنْ نَفْسٍ تُرِيئُهُ وَرِبْمًا كَانَ حِطُّ جَانٍ بِالخَالِدِ
وَإِنَّمَا الحَجُّ تَجْرِيدُ الأَدَاءِ عَلَى وَجْهِ امْتِثَالِكَ قَوْلِ الوَاحِدِ الأَحَدِ
لِلَّهِ حَجٌّ عَلَى الأَنْبِيَاءِ مَقْتَرَضٌ عَلَى المَظْيِقِينَ مِنْ قَرَبٍ وَمِنْ بُعْدِ
وَاطْلُبْ لِحَجِّكَ أَبْرَارًا تَصَاحِبُهُمْ لِحَفِظِ وَقْتِكَ لَيْسَ الشَّأْنُ فِي العَدَدِ

(28 Nisan 2020). Yukarıda zikredilen örnekler Mali'de tespit edebildiğimiz temel Arapça şiir yazılma gerekçeleridir.

2. MALİ'DE ARAP ŞİİRİNİN AMAÇLARI

Edebiyatçılar ve tenkitçilerin terminolojisinde şiir amaç, beyitlerde Arap şiirinin ele aldığı konudur. Arap şiiri eleştirmenleri, şiir amaçların isimlendirme hususunda ihtilaf ettikleri hem sayıların konusunda da ihtilaf ettiler. Kullanılan isimlerden bazıları şunlardır: الفنون، الضروب، المقاصد الأركان، الأصناف، vb. (el-Muaddib, 2014: 61). Mali'de Arap şiirinin Övgü, yerme, vasıf (niteleme), gazel, gurur, ağıt yakma, niyaz-yakarına gibi birçok amacı, hedefi ve gayesi vardır. Aşağıdaki sayfalarda buna örnekler vereceğiz.

2.1. Övgü

Övgü, iyi nitelikleri ile birini övme nezaketidir. Bunun, Mali'de Arap şiirinde büyük bir varlığı vardır ve peygamberimizin menakıbında, ulema, yönetici ve sultanların methinde ortaya çıkar. Bu amacı taşıyan örneklerden bazıları şunlardır:

2.1.1. Peygamber Menkıbeleri

Şair Muhammed Şafi', Resûlüllah'ın methi hususunda şunu söylemiştir [tavîl]:

هو البذرُ والأَكوانُ منه سَنابيلُ	به أَيْدِ الرَّحْمَنِ كُلِّ الأَسَانِدِ
وَكَمْ كَمْ وَكَمْ كَمْ ثُمَّ كَمْ كَمْ وَكَمْ وَكَمْ	مَنَاقِبَ لَا تُحْصَى لِهَذَا المُجَاهِدِ
لَقَدْ كَانَ نَوَّارًا قَبْلَ خَلْقِ الخَلَائِقِ	وَأَبْرَزَهُ السَّيِّئَاتُ مِنْ خَيْرِ وَالِدِ
أَلَّا كُلُّ فَضِيلٍ لِلنَّبِيِّينَ فَضْلُهُ	بِهِ ارْتَقَى شَيْخِي عَلَى كُلِّ صَاعِدِ

(eş-Şafi, 0013: 18 b). Yine Peygamberin faziletleri ve sıfatları hususunda Şeyh Allame Yakup Dukure şunları söyledi:

فَمَنْ يُحْصِي فَضَائِلَكُمْ لَعْمَرِي	لِسَانُ المَذْحِ كُلِّ بِلا عُنُورِ
--	-------------------------------------

(Dukure, 1995: 76; Kaba, 2011, 1/ 45).

2.1.2. Tasavvufi Methiyeler

Tarikatına mensup yerel şeyh için övgü bazı şairlerce ünlüdür. Bunun örneğin Şair Muhammed el-Hâşimî'nin Mali Segu şehrinde şeyh Anyas'ın halifesi olan babası Muhammed el-Mansur'un övgüsüyle ilgili yazdığı şiiri bunlardan biridir [tavîl]:

دَعَا الثَّقَلَيْنِ الانْسِ وَالْجَنِّ يَافِعَا	إِلَى حَضْرَةِ لَوْلَاهُ لَمْ تَلَقْ دَاعِيَا
---	---

وعمدة أهل الخير نُخْري رَجائيا مُحَمَّدنا المنصورُ كَهْفِي ووالدي
لتجديدِ هذا القرنِ حامي زَمائيا أيا شيخُ، يا بحرَ الندى خَيْرُ مَنْ أتى

(Haydara, 3525: 27b)

2.1.3. Âlimlere Övgü

Âlimlere övgü, Mali'deki Arapça şiirlerinde bir şiir amacıdır. Bir âlim ilminin üstünlüğü ve takvası nedeniyle övülür. Örneği Şeyh Muhammed Kulibâli âlim arkadaşlarından birisini övdüğü kaside şunları söyledi: [vâfir]:

جمعت كرامةً وجمعت مجدا كذا المجدُ خالفه نزار
جوادٌ سابقٌ قرمٍ وقومٍ نُجَارُك لا يُماتلُه نُجَار
صبورٌ عاقلٌ سهلٌ أديبٌ يُزِينُ الصبِرَ والعقلَ الوقار

(Kulibâli, 221: 17a); Kaba,2011: 1/6).

2.1.4. Liderleri ve Padişahları Medih

Muammer Kaddafi, batı Afrika ülkelerinde yaptığı hizmetleri sayesinde şairlerinin övgülerini kazanmıştır. Mali çölünden şairi Muhammed Mahmud Hamu onu överken şöyle diyor [kâmil]:

مُستشفياتٌ أنثىأت بجهودكم ومدارسُ روت ببحر زلاله
ومدرسٌ متعته وكفاته بوسائل تهتر في تكوينه

(Dadab,Tumbuktu: Ahmed Baba Institute, Tūrâs: 6a).

2.2. Hiciv (yerme)

Hiciv, övmenin zıddıdır. Yani buradaki şairin amacı başka bir kişiyi hakaret ve karalamasıdır. Mali'deki Arap şiirinin amaçlarında mevcuttur. Örneklerinden şair Amr Sâko'nun muarızlarına عنيف على هجوم عنيف "şiddetli bir saldırıya şiddetli tepki" ve عنيف على مقت "رد عنيف على مقت" "cahil iğrençliğe şiddetli tepki" ve التحديات الشعرية إلى الخصوم "muhaliflere meydan okuma

şairleri" kaleme aldığı bu kasidelerdir. [vâfir].

أَنْبَهُهُ أَعْرِفُهُ بِحَالِي	إِلَى خِضْمٍ قَرَضَ مِنْ مَالِي
تَحْقِرْنِي وَتُكْسِدُ لِي حَالِي	زَعَمْتَ أَخَاكَ شُعْرُورًا لَطَعْنِي
فَجَال تَسْقٍ مِنْ ذَمِّ الْجَدَالِ	وَإِنْ لَمْ يَكْفِكُمْ قَوْلِي نَذِيرًا

(Sako, 2000: 28). Başka örnek verecek olursak Vehhâblîliğe yermeye bulunan Şeyh Muhammed el-Şafi Diarra'nın söylediği beyitleri gösterilebilir: [Basit]:

قَدْ شَاعَ إِشْرَافُهَا فِي الْجِلِّ وَالْحَرَمِ	إِنَّ الْوَهَابِيَّةَ الْمَلْعُونَةَ الْمَلَلِ
وَمِنْ إِهَانَةِ خَيْرِ الْخَلْقِ ذِي الشِّيمِ	إِلَّا الَّذِينَ مِنْ شَتْمٍ قَادَتْنَا

(eş-Şafi, 0013: 3a; Kaba, 2011: 1/ 144).

2.3. Vasıf (Niteleme)

Niteleme, şiirde en yaygın amaçlardan birisidir. Malili şairler, dünyanın diğer şairleri gibi, çevresinde ve evlerinde, gözlerine ilişen her şeyi ve hissettiklerini sıfatlar/niteler. Bazıları seyahatlerini, diğerleri ise Afrika çayını tarif ettiler. Örneğin, Cezayir'den Mısır'a deniz yoluyla yaptığı yolculuğu anlatan şair Ali Sidibe şunları söyler: [Serbest vezin]:

عَلَى شَاطِئِ بَيْنِ الرَّمَالِ	حَتَّى رَسْتُ سَفِينَتِي بِالْجَزَائِرِ
عَلَى بَيْتِي رَسْتِمَ بَيْتِي الْمَعَالِي	فَنَزَلْتُ بِوَادِي الْمِيْرَابِ
وَذَكَرِيَاتِهَا عَالِقَةَ بِيَالِي	وَأَبْحَرْتُ فِي أَعْمَاقِ الزَّمَانِ
أَرْضِ السَّلَامِ مَحْطَةً رِحَالِي	إِلَى مَصْرَ دَارِ الْعُرُوبَةِ

(Sidibe, 1119: 8b). Diğer taraftan Şair Ahmed Boly, bazı mükemmel açıklamalarla anlattığı Benin'e yaptığı yolculuk hakkında şunu söyledi [kâmil]:

أَلْفَيْتُهَا فِي كُلِّ حَالٍ مُنْعَمِ	لَمَّا نَزَلْتُ بِأَرْضِهَا أَلْفَيْتُهَا
بِالْأَمْنِ كَأَسِ جَوْهَا وَبِمَرْحَمِ	خَضْرَاءَ خَضِبٍ أَرْضُهَا مُتَرَفِّهَةٌ
وَإِذَا تَسَلُّ عَنْ ذَا خَيْرِ تَقْتَمِ	وَالجَوْ فِيهَا صَالِحٌ وَمَلَانِمِ

(Boly, 007: 9a). Yine bu konuda Mali çölünün şairlerinden ve çaydan etkilenen genç İbrahim Beşir Wâge'nin yazdığı şiiri de gösterilebilir: [Basit]:

فأشربني خليلي كؤوس الشاي وإن لها
فوائد خُذُ بها عني ببيان
فإن دبَّ فيك كرى أو كنتَ ذا كسلٍ
فالشاي شافيكَ حيثُما أيُّها العاني
الأريجِيُّهُ والأفراحُ موطنُها
فإنْ يكنْ أحمرًا هَشَّ الفؤادُ بهِ
برءُ السقامِ ومحوِ الحزنِ سنَّتُهُ
فإنْ يكنْ أخضرًا فاليونُ أغواني
تَوارتُ عِنْدنا أخبارُ ذا الشانِ

(Vâke, 1998: 3-7). Şeyh Muhammed el-Hâşimî'nin, çayın birçok faydası nedeniyle ona bağımlılığı teşvik eden bir şiiri vardır [vâfir]:

فؤوس طربت لَمَا ولولاه
ولا اهترت قلوبُ ذوي الجلال
فوائده تُقوِّمُ العَدَمَ مَهْمَا
بِنِعْمَاعِ تُعْطِرُ فِي اللِيَالِي
بِثَالِثِهِ اِكْتَفَى قَوْمٌ وَقَوْمٌ
رَابِعُهُ اسْتِزَادَ لِلْكَمَالِ

(Haydara, 13: 3a).

2.4. Gazel

Gazel, sevgiliye aşk şiiri yazmak, güzelliklerini ve cazibelerini vurgulayarak onu nitelemektir. Bu, eski ve modern zamanlarda bilinen şiirsel amaçlardan biridir. Tüm asırlarda ve çeşitli şiir divanlarda gazel önemli bir yer sahibi olmuştur. Gazel, Mali'deki Arap şiirinde de yerini almış ve farklı özelliklere sahip olmuştur. Şair Ömer Sako sevgiyi anlatırken şunları söylemektedir [vâfir]:

ولولا الشوق ما طابت حياة
وما خلص الفؤاد من العناء

(Sako, 2000: 28). Bazıları bu konuda yaratıcıydı, özellikle Mali çölünün şairleri, şöyle ki şiirleri İslam öncesi şiir yöntemlerinden etkilenen uzun bir girişle başladılar. Bunun örneği Muhammed el-Mübarek'in şiirleridir [kâmil]:

لَمِنَ الطُّلُوعِ عَلَى شَفِيرِ الْمُنْهَلِ
كَدَرِيسِ بِرَّةٍ عَائِلِ مُتَبَدِّلِ
أَزَحَتْ عَلَيْهَا كُلُّ مُزِينِ رِدْنِهَا
وَأَلَحَّ عَنْهَا كُلُّ جُونِ حَوْمَلِ
رُبْعُ لَغَائِبَةٍ سَهَدَتْ لَدَكْرَهَا
فَاغْرُورَقَتْ عَيْنِي بِدَمْعِ مُسْبَلِ

دَرَمَاءُ عِبْهَرَةَ شُمُوعِ طِفْلَةٍ تَنْفِي الْكُرُوبِ عَلَى ضَمِيرِ هَيْرِكَلِ

(Drame, 79; Kaba, 2011: 1/ 140).

Şair Abu Cafer Cabate, bu tarzda değil, yüzmek istediklerinde deniz kıyısındaki kızları tanımlamak yerine daha fazla tahrik edecek duygusal açıklamaya yaklaştı [tavîl]:

أَمَلَّحَ أُرْسِ الْقَارِبِ بِبِي بِمَأْمَنِ لِيَرُوى غَلِيلِي مِنْ جِنَانِ بِأَيْمَنِ
بِدُورِ وَدُرِّ رَاقِدَاتِ عَلَى شِفَا شِوَاطِي إِرْتَدَتْ كُلَ الْحَلِي بِأَثْمَنِ
لَهُنَّ ابْتِسَامُ يَنْطِقُ الْأَبْكَمَ كَذَا بِرُوقِ بِأَفْخَاذِ تَجَنَّ كَأَفِينِ
نُهُودِ كَعَادِ بِبِيْدِهِنَّ لِأَنْعَمِ وَأَطْيَبُ مِنْ مِسْكِ، مِنْ الدُّهْنِ أَلْسِينِ
إِذَا مَا نَهَضْنَ لِلْيَبَاحَةِ تَبَطَّثْ آرَائِكُهُنَّ زَجْرَجَتْ لَيْسَ تُتَلَّثَنُ
حَسَّانَ، دِعَاجِ، أَيُّ ذَوَاتِ ضَفَائِرِ فَكَمْ مِنْ شَهِيدِ بَهْوَاهُنَّ مُؤْمَنِ

(Diabate, 17: 22a).

2.5. Övme

Bu amaç, ahlaki niteliklerin övünmesini, popülerlik ve cömertliğin gururunu ve şiirsel ve diğerlerinin gururunu içerir. Allah'ın onurlandırdığı ahlaki nimetlerden gurur duyan şair Muhammed el-Beşir şunları söyledi [Vâfir]:

حَمْدُ اللَّهِ نَقَّانِي نَقَاءً مِنْ الْحَسَدِ الْمُذْمِ الْعِدَاوَهُ
بِقَلْبِي لَيْسَ مِنْ حَسَدِ لِأَحَدٍ وَلَوْ حَازَ الْفَضِيلَةَ وَالطَّلَاوَهُ
وَعَلَّمَنِي الْحَقَائِقَ مِنْ عُلُومِ وَأُحْفَنِي النِّصْبِيحَةَ وَالسَّخَاوَهُ
بِهِ اسْتَعْتَيْتُ عَنْ كُلِّ الْبَرَايَا كَمَا اسْتَعْتَيْتُ وَلِيَّ ذُو الْخَفَاوَهُ
وَأَخْرَجَ مِنْ فُؤَادِي حُبَّ دُنْيَا وَشَوَّدَهَا وَصُحْبَةَ ذِي غِبَاوَهُ

(Beşir,1993: 34). Şairliğinden gurur duyan şair ebu Cafer Muhammed Cabate şöyle derken buluyoruz:

تَجَعَّفَرْتُ فَضْلاً مِنْ إِيَّاهِ وَأَشْكُ بِحَمْدِ مُكَبَّرِ مَدَى الدَّهْرِ أَذْكَرُ

(Kaba, 2011: 1/ 126) Tumbuktî edip lakabı verilen Muhammed el-Muhtar, Arap şairleri arasında en iyi şair olduğunu düşünüp şöyle diyor: [vâfir]:

وَلَوْلَا الشُّعْرُ بِالْعِلْمَاءِ يَزُرِّي وَقَوْلُ الْمُصْطَفَى الْهَادِي الْبِرِّي
لَكُنْتُ الْيَوْمَ أَشْعَرُ مِنْ لَبِيدٍ وَمِنْ غِيلَانَ بَلِّ وَأَبِي عَدَى
وَمِنْ خَنَسَاءَ صَخْرٍ وَابْنِ حَجْرٍ وَجِئْتُكَ بِالْبَطِيْطِ وَبِالْبَدِي

(Kaba, 2011: 1/ 127)

2.6. Mersiye-Ağıt

Ağıt, övgü şiir türlerinden biridir, ancak sıkıntı, üzüntü ve kalp ağrısı ile birlikte ölü kişinin niteliklerinden ve özelliklerinden bahsetmekle ilgilidir. Mali Çölü'nde, Seyyid Şerif Muhammed el-Tahir'in mersiyesi hakkında on üç şiirden oluşan 217 beyit, "*kitabu mecmu'l-Merasî ala Muhammed Tahir* " adlı bir eserde toplanmış ve burada şair Abdullah bin Bedreddin'in on şiiri var. O şöyle diyor [tavîl]:

عَمَامَتُهُ التَّقْوَى وَجِبَّتُهُ عِلْمٌ مَا أَرَزُهُ الْعِفَافُ نَيْدُهُ الْكَثْمُ
وَأَخْلَاقُ رَسُولِ اللَّهِ بِهِ تَجَمَّعَتْ فَسَيَانُ رَفَعَكَ الرَّفِيعُ أَوْ الْهَضْمُ

(Bedrüddîn, 1985: 2). Rahmetli Dambe Vâke'nin oğullarından biri, babasının gömülmesinden önce ağıt yaktığını şu beyitleri zikredebiliriz [tavîl]:

نَفَيْتُمْ جَدِيلَ الْفَقْهِ وَالنَّحْوِ وَالْقَضَا وَغَيَّيْتُمْ فِي الرَّمْسِ كَنْزَ الْمَذَاهِبِ
لَقَدْ أَدْبَرَ الْعِرْفَانَ وَالرُّهْمُدُ وَالْتَقَى وَأَظْلَمَتِ الْأَرْجَاءُ فَوْقَ الْمَكَاتِبِ
عَلَى النَّفْسِ فِي الْأَكْفَانِ فَاضَتْ لِحْمِلِهِ بُحُورُ غُلُومِ الدَّيْنِ مِنْ كُلِّ طَالِبِ
أَلَا غَفَرَ اللَّهُ الْغَفُورُ لِمَنْ لَشِيْنَا وَأَسَكَّنَهُ الْغِرْدُوسَ أَعْلَى الْمَرَاتِبِ

(Hamdi, 0113: 2b; Kaba, 2011: 1: 90). Bunun bir misali de, el-Ezher öğrencilerinden bir meslektaşına, samimi bir şefkatle ve ölen kişinin hayatının gerçeklerine dokunmakla "yaralı kalp" şiiriyle şair Ali Sidibe şunu demiştir: [serbest vezin]:

وَحَزْنَا لِضِيَاعِ الرَّجَاءِ	وَتَصَدَّعُ الْقَلْبِ أَسَى
تَهْدُمُ وَتُدمِرُ الصَّافَاءِ	أَهْ مَا لِهَذِهِ الْحَيَاةِ
صَبْرًا لَا تَقْطِرُ الدِّمَاءِ	أَيْهَا الْقَلْبُ الْمَجْرُوحُ
ضِيَاعِ صَدِيقِ الْوَفَاءِ	سَتُعَانِي طَوْلَ الْحَيَاةِ
عَاشِرْتُ الْوُدَّ وَالْإِخَاءِ	أَرْبَعَةَ عَشَرَ عَامًا
وَسَنَدِّي فِي حَمِّ الْأَرَاءِ	فِي الْغُرْبَةِ كُنْتُ عَوْنِي
يَنْفِي كُلَّ شَاكٍ وَكُلِّ مِرَاءِ	شَهَدَ النَّاسُ بِكَ أَمِينًا

(Kaba, 2011: 1/ 93). Şair Ahmed Abdullah Boly Mısır'da, yöneticilerin badirelerinden korkmayan bir cüretle edebi bir hutbe ile dini engelleyicileri ikaz eden Şeyh Abdülhamit Kışk'e ağıt yaktı.

[vâfir]:

بَدِيلٍ بَعْدَهُ يَصِلُ الْوَتِيئَا	خَطِيبُ الْقَرْنِ غَادَرْنَا فَهَلْ مِنْ
نِكَالِ الْحَاكِمِينَ الظَّالِمِينَا	هُوَ الدَّاعِي الَّذِي لَمْ يُخَشَّ قَطُّ

(Boly, 015: 1a).

2.7. Vaaz ve Hikmet

Bu, Mali'deki Arap şiirinin amaçlarından biri olup, doğru ve hedefi olan fikirlerin düzgün, kolay ve güzel bir şekilde belirtilmesini içerir. Şairlerin bir kısmının, onlara bir takım nasihatler vermek için gençlik merhalesinden ve özellikle insan ömründe gençlik aşamasının altın dönem kabul edildiğinden söz etmesi bundan dolayıdır. Bu fikir Şeyh Dambe Vâke'nin görüşünde yerleşmiştir. O gençliğe ümmetin ihtişamını geri döndürme görevini emanet ediyor [tavîl]:

لَكَيْمًا تُعِيدُوا الْمَجْدَ لِلدِّينِ مُظْهِرَا	فِيهَا أَيُّهَا الشُّبَّانُ قُومُوا وَشَمِّرُوا
وَرَفَعُوا لَوَاءَ طَالَمَا وَضَعَهُ انْتَبِرَى	فَأَنْتُمْ رَجَاءَ الْقَطْرِ فِي رَدِّ مَجْدِهِ
وَإِيَّاكُمْ وَالْيَأْسَ إِنَّ مُوَيْسَ عَرَا	فَسِيرُوا بِجَدِّ تَبَلَّغُوا غَايَةَ الْمُنَى
يَحُورُ الْمُنَى مَنْ كَانَ فِيهَا تَصَبَّرَا	وَسَلُّوا سَيُوفَ الْعِزْمِ وَالصَّبْرِ إِنَّمَا

(Sîdî, , 2008: 32). Gençler bu sorumluluk üzerinde işbirliği yapmalıdır, çünkü uyumlu çabalar bireysel eylemlerden daha başarılıdır, bu yüzden Malili şair من الجدير بالمصاحبة "Kim eşlik etmeye değer?" şiirini meslektaşları yetiştirmek için yazmıştır [kâmil]:

يا صاح صاحب أي شخص قد حوى	حُسن السجايا، أي فردٍ ما التوي
وزعاً تقياً ناصحاً بل ما غوى	متباعدًا عن كل سوءٍ والهوى
متطهراً عن كل زُبغ، بل نوى	للغير خيراً، بل مزيحاً للطوى
من ليس يزغب في المجون وما هوى	للغير خيباً، بل مدنً للنوى

(Boly, 003:11 a). Bu da Şeyh Muhammed el-Beşir Diallo zühde çağrısı yapıyor [basit]:

فأعقلُ الناس في الدنيا الذي زهداً	فيها وكان تقيي الله مُجتهداً
فإلحاً دنياً وأخرى بالزهادة حا	ز الزاهد المُتقي المراد السُّددا

(Beşir, 1993: 35).

2.8. Özür Beyanı

Özür beyanı arzu edilen affın göstergesidir. Çünkü şair önceki davranışları için pişmanlığını gösterir. Bu nedenle, Mali'de iki şair nezdinde bunun örnekleri var: Bunlardan biri olan Muhammed Musa Isa, Şeyh bin Seyyid Ala'ya yirmi bir beyitten oluşan gönderdiği şiirinde, yarısında büyük erdemlerle iltifat ederek şiire başlamış, sonra onun hakkında söylediği bir makalede tökezlediğini itiraf ederek özür dilemeye başlamıştır [kâmil]:

يا سيدي إني أتيت بمقالة	تبكي على ذنب أذاب فؤادي
من فلتة ما إن عمدت وعثرة	قد بت من حزني لها بقتاد
قد اعترفت بعثرتي ومعرتي	ورجعت عنها راجياً لرشاد
وندمت من تلك المقالة منذ ما	ما إن يقتل لدغاه لمعاد
وقد اعترفت لديكم في قولتي	والعذر مقبول لدى الأجداد
يا شيخنا الصفح الجميل فإنني	إن لم تُسامح لم أزل بوهاد

وَالصَّفْحَ مِنْ شَيْمِ الْكِرَامِ إِذَا هُمْ	سَمِعُوا أَدَى مِنْ ذِي هَوَى وَفَسَاد
وَالغِنْيِ مِنْ كَلِّ الْمُسَاوِي أَنْتُمْ	مِنْ جُمْلَةِ الْمُغْضِيْنَ وَالرُّهَاد
وَلئن قَبِلْتِ مَعَاذِرِي وَسَتَرْتِي	فَلَذَلِكَ أَشْهَى مِنْ كُؤُوسِ شِهَاد
سَتَرَ الْإِلَهِ عُيُوبَنَا وَعُيُوبَكُمْ	وَأَقَامَكُمْ لِلدِّينِ خَيْرُ عَمَاد

(Kaba, 2011: 1/ 164). Diğeri, şair Amr Sako'ya aittir. Hakkındaki bir sözünden dolayı hocalarından birinden özür dilemiştir: [tavîl]:

عَلَيْكَ سَلَامُ اللَّهِ جَابِي أُرْدُدُ	وَبِالْحَقِّ وَالْإِفْصَاحِ شِعْرِي أَقْصُدُ
جَزَى مَا جَزَى مِنِّي مِزْلَحًا أُرْدُدُهُ	فَأَوْلَ أَقْوَامٍ مَقَالِي وَأَفْسُدُوا
كَمَا لَكَ تَقْضِيلاً بِأَنْكَ حَافِظُ	إِمَامٌ خَيْرٌ بِالْفَتَاوَى وَمُرْشِدُ
إِذَا زَلَّ عَمُرُو فِي مَقَالٍ وَقَدْ أَتَى	بِشِعْرِ كِمْرُمَارِ الْمَحَافِلِ يُنْشِدُ
فَهَلْ لَكَ إِلَّا أَنْ تَقُولَ فَمَا أَرَى	عَلَيْكَ مَلَامًا، وَالْمَلَامُ لَمْفَسِدُ

(Sako.001: 4 a; Kaba, 2011: 1: 164).

2.9. Takriz

Takriz, Mali'deki Arap şiirlerin amaçlarından biridir. Buna, Muhammed el-Şafi'nin, sahiplerinin gayretlerini överek takriz yazmak için mutluktuk duyduğu, Türkiye'deki kurumlardan birinden Vehhâblîliğe yanıt veren bir kitapla ilgili takrizinde söylediği beyitlerle örnek verebiliriz [basit]:

شُكْرًا لَهُمْ مِنْ كِتَابِ الْكِتَابِ لَنَا	وَاللَّهُ يَجْزِي الْمُجَاهِدِينَ فِي السُّؤْلِ
لَا فُضَّ أَفْوَاهَكُمْ لَا قَلَّ غَزْبِكُمْ	كُلُّ أَقْلَامِكُمْ فِي الْعِلْمِ وَالْعَمَلِ
مُبْدِلُونَ لَنَا جُهْدًا بِطِاقَتِهِمْ	رَغْمَ الْأُتُوفِ عَلَى مَسَافَةِ الْجُمَلِ

(Kaba, 2011: 1/ 178)

2.10. Tebrik-Kutlama

Tebrik, herhangi bir sebeple sevinç ve memnuniyet ifade eden ibarelerin takdimidir.

Tebrik, şairlerin geniş davrandığı şiirsel amaçlardan birisidir. Dolayısıyla bazı şairler hacdan dönen hacıları tebrik için beyitler düzenlemiştir. Bunu, babası Mansur'a hitaben şiir yazan Muhammed el-Hâşimî'nin gözünde de görüyoruz [vâfir]

وَمَنْ عَلَيْهِ رَبِّي بِالْمُنَاجَا	دَاخِلٌ بَيْنَهُ الْأُنْثَىٰ الْبَدِيعِ
وَبَاشَرَ عُشْرَ بَيْتِ اللَّهِ مَعَ عَا	هَلْ الْأَرْضِ الْمَقْدَسَةَ الْبَرِيحِ
فَكَمْ مِنْ زَائِرٍ، كَمْ مِنْ حَجِيحٍ	كَفَاهُ اللَّمْسُ بَلْ كَمْ مِنْ مُطِيعِ
وَأَبْ بَعِيدَ مَا حَازَ الْمَعَالِي	عَزِيزًا مَاجِدًا حَلَفَ الْفَنُوعِ

(Haydara, 005: 5a). Şair Amr Sâko'nun, Mali milli takımını kutlama konusunda oyuncuların kahramanlığını tasvir ettiği bir kaside vardır [vâfir]:

وَمَا أَنْتُمْ أَنْتُمْ إِلَّا جُنُودٌ	وَأُسْدٌ فِي الْمَيَّانِ فِي جِرَامٍ
وَمَا تُنْسَى "بَكَايُوكُو" النَّشِيْطُ	مُجِيدُ الصَّرْبِ مِنْ ضَيْقِ الرِّحَامِ

(Sako, 2000: 28).

2.11. Şikâyet

Şikâyet, şiirin amaçlarından birisi olup, beşer kalbini neyin tedavi ettiğini yansıtan bir imgedir. Mali Arap şiirinin kıvrımlarına iyice baktığımızda, şikâyet olayının köklerine ayak bastığımız ve yayıldığını görürüz. Şair Ali Sidibe, Iraklı Müslümanların trajedilerinden mustarip olup, şiirinde bu kederleri dünyaya şikâyet etmiştir [Serbest vezin]:

كَفَانِي جُرْمًا بِيَدِ أَنْبِي	عِرَاقِي الْجِنْسِ وَالْعُنْوَانِ
حَصَادٌ دَائِمٌ تَجْوِيحٌ قَائِمٌ	تَدْمِيرُ اقْتِصَادِ وَإِنْسَانِ
هُجُومٌ إِتْرَ هُجُومِ عَلَيَّ	أَرْوَاحِ أَطْفَالِ وَنَسْوَانِ
بِقُرَّةِ رَمَضَانَ الْمُعْظَمِ	وَبِغَدَادِ بَيْنَ مَطْرَقَةِ وَسُنْدَانِ

(Sidibe, 01: 7b). Bazı öğrenciler yurtdışında okurken, yaşadıkları zor durumlarından şikâyetçi olup şiirle anlatmaya çalıştılar. Kahire Üniversitesinden mezunlarından biri olan şair

Ahmed Haydar'ın tasvir ettiği gibi: [reciz]:

مدينة البعوث لا غذاء	فيها ولا طعام ليس ماء
وَحُوشُهَا كَمَا تَرَى جِيَاعٌ	حَقُوقُهُمْ يَا سَيِّدِي ضِيَاع
لِذَا تَرَى الْمَدِينَةَ لَا صَلَاةَ	فِيهَا وَلَا صِيَامَ لَا زَكَاةَ
صَلَاتُنَا الْأَخْبَارِ وَالْبُؤْنِيمِ	صِيَامُنَا الْإِشْكَارِ وَالْأَلْبُؤْمِ
وَالْحَجُّ عِنْدَنَا فَالزِّيَالِ	وَبئْسَ حَجٌّ - كُلُّهُ - لِلْمَالِ

(Haydara, 01: 22a).

2.12. Karşılama

Terhîb (karşılama), gönül sevinci ve ferahlığı ile misafiri karşılamaktır. Dolayısıyla bilginler arasında karşılıklı ziyaret yaygın olup, dinî ve kültürel sebeplerle buluşmaları çoktur. Şiir, bir yandan akrabaların ziyaretlerini takdir etmeyi, ziyaret eden âlimin kişiliğine saygıyı münasebetler gereği âlimlerin kabulüne icabeti ifade etmek için bir araç olmuştur. Dolayısıyla bu manalar muasır şiirde yeni bir amaç haline gelmiş, karşılamada kasidelerin üzerine inşa edildiği şeylerdir. Bu amaca şair Muhammed b. el-Sıddık'ın sıcak bir karşılama içinde Mekke imamına saygısını örnek verebiliriz [tavîl]:

نُرَجِّبُ شُكْرًا بِالْإِمَامِ الْمُتَجَلِّ	إِمَامِ بِلَادِ الْقُدْسِ أَكْرَمُ مَنْزِلِ
عَنِتُّ بِهِ الْبَيْتَ الْحَرَامَ وَأَرْضَهُ	وَطَيْبَةَ مُغْنَى خَيْرِ أَفْضَلِ مُرْسَلِ
تُحَيِّيْكُمْ تُمَبِّكُنَّو نَاطِقَةً بِمَا	أَقُولُ لَكُمْ أَهْلًا وَسَهْلًا بِذِي الْفَضْلِ

(İbnü's-Sadîk, 351: 2a) Şair Ali Sidibe, Ramazan ayının ruhsal, sosyal ve fiziksel faydalarından bahsettiği bir şiir yazdı [serbest vezin]:

أَقْبِلْ شَهْرَ رَمَضَانَ	أَقْبِلْ بِالْخَيْرِ وَالسَّلَامِ
أَقْبِلْ نُورَ رَمَضَانَ	إِلَيْنَا بِالْحَبِّ وَالرُّؤْمِ
أَهْلًا بِشَهْرِ رَمَضَانَ	أَهْلًا بِشَهْرِ الصِّيَامِ
الْيَوْمِ تَصِيحُ الْأَبْدَانِ	بِالصُّومِ مِنَ السَّقَامِ

(Sidibe, 1999: 8-17). Bahsedilen şiir amaçlara, bu makalede tamamını zikretmeye yerin müsait olmadığı münazara (tartışma), tebrîr (temize çıkarma), vasiyet ve diğerleri eklenebilir.

3. MALİ ARAP ŞİİRİNİN KONULARI

Şiirin konusuyla, toplumsal, dini, politik, entelektüel ve tarihsel alanın konularının bir parçası olan fikri içeriğini kastediyoruz. Bu, daha önce ikinci başlıkta ele aldığımız şairin şiirini söyleme sebepleriyle farklıdır. Önceki başlıkta şairi motive eden gerekçeler veya şiir söylemenin arkasında hedeflediği amaçlardan bahsettik. Şiir Konusuna gelince, onun düşünceyle olan bağlantısı sağlamdır, daha ziyade, ana düşüncenin odağı ve şairin konuşmasını çektiği alanın çekirdeğidir. Bu bölümde Mali'de Arap şiirinin konuları ele alınacak, bu konular dini, sosyal, politik ve kültürel içerikli olduğunu tespit edilmiştir.

3.1. Dinî İçerikli Konular

İslam bölgedeki baskın dindir. Dolayısıyla Mali şairlerinin, Allah'ın sıfatlarını, meleklerden bahsetme ve Kıyamet Günü'nün vasıflarını anlatma, kaza ve kader meselesi ve diğerlerini ele alan açıklamaları gibi dini temalar ve konu ihtiva eden şiirleri ele alması şaşırtıcı değildir. Örnek babında Şeyh Yakup Dukure 'nin الله الباقي وبعض صفاته "Baki olan Allah ve Bazı sıfatları" adlı şiirini gösterebiliriz [vâfir]:

هو المَدْعُوُّ فِي كُلِّ الْجِهَاتِ	وهو المَرْجُوُّ مُعْطِي السَّائِلِينَ
هو الجِبَارُ قَهَّارُ الْبَرَايَا	هُوَ الْخَالِيقُ مُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ
هو الْمَلَكُ الْمَكُونُ لِلْوُجُودِ	يُصَوِّرُ نُطْقَةً تَعْدُو جَنِينًا
هو الْمَنَانُ مَحْبُوبُ الْقُلُوبِ	هو الْمَذْكُورُ عِنْدَ الذَّاكِرِينَ

(Dukure, 1995: 45; Kaba, 2011, 1/ 128). Ona ait التسليم على الروح الأمين جبريل والملا الأعلى في السماوات "Sema Mele-i A'lâ ve Cibril'i emine selam" başlıklı bir diğer şiirde, Cebrail'i övmek için sadece on beyittin sınırları içinde şiir söyledi ve şöyle diyor [Remlin cüzü]:

أَيُّهَا الرُّوحُ الْأَمِينُ	فِي السَّمَاوَاتِ سَلَامٌ
إِنَّا أُمَّةٌ مُحَمَّدٍ	مُهَيَّبَتِ الْوَحْيِ الْإِمَامِ
أَنْتَ فِي الْعُلُوِّ هَوَاكُ	عِنْدَ فَوْقِ الرُّغَامِ
يَا أَمِينَ اللَّهِ يَا حُبَّ	النَّبِيِّ عَالِي الْمَقَامِ

جُنُتٌ مِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ بِالْهَدَى نُورَ الظُّلَامِ
فَعَدَا الْأَعْمَى بِصَيْرٍ وَالْبِرَايَا قِيَّ وَئَامِ

(Dukure, 1995: 76). Şair Habib Abdullah Kan Fullani Kıyamet gününü bu şekilde anlatıyor [kâmil]:

وَالْمَرْءُ مَهْمَا حَاطَ دُنْيَا وَاعْتَلَى أَجْوَاءَ هَا كَالنَّشْرِ وَالْعُفْبَانِ
لَوْ نَالَ تَاجَ الْمَلِكِ فِيهَا وَاسْتَوَى فَوْقَ الْعُرُوشِ وَذَالَ بِالسُّلْطَانِ
بُدُّ يَهْوِي فِي الْحَضِيضِ وَيَنْتَهِي وَكَأَنَّهُ مَا كَانَ فِي الْأَكْوَانِ
بُدُّ يَوْمًا يُوضَعْنَ بِأَلِيَّةِ حَذْبًا يُشَدُّ عَلَيْهِ بِالْخَيْطَانِ
وَالجِسْمُ يُدْفَنُ لَا مَحَالَةَ فِي النَّرَى يَغْدُو أَدِيمَ الْأَرْضِ وَالِدِيْدَانِ
لَا بُدَّ يَخْوِيهِ التَّرَابُ وَيَنْمَجِي أَثَارُهُ وَكَأَنَّهُ مَا جَدَّ فِي الْوُجْدَانِ
وَيَعْوُدُ حَتْمًا أَعْظَمًا مَخْخُورَةً حَتَّى يُعَادَ الرُّوحُ فِي الْجُثْمَانِ

(Kan, 1993: 55). Şair Ebu Rıdvan el-Medeni Teyyâm, şiir yazarak kader hakkında şunları söylüyor:

يَا مَنْ يَرَى عَرِيَّةً كَتَعَزُّقُل عَلَى مَنَهِجِ الْمُسْتَقْبَلِ بِهَا تَرْتَجِي
أَلَا إِنَّهُ قَوْلٌ مَقُولٍ مُقَدَّرٍ كَذَا النَّاسُ لِلْقَدْرِ الْمُقَدَّرِ تُتَجِي
إِلَّا بِنَا اخْتَارَ كَلًّا لِمُدْخَلِ هُنَاكَ هُنَا إِمَّا هُنَاكَ تَنْتَهِي
أَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ عِلْمٌ أَوَّخِرِ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ بِنَا مِنْهُ تَرْتَمِي

3.2. Sosyal İçerikli Konular

Sosyal şiir, bir toplumun sosyal adaleti, eğitimin yayılması, kadın, gençlik ve işçi sorunları, halkın alt sınıfındaki cehaleti ve yoksulluğu ve ahlaki çürüme ile mücadele gibi meselelerle ilgilenen şiirdir. Malili şairler, sigaranın kötülenmesi, evlilik sorunları, zenginlerin fakirlere karşı sorumlulukları ve diğer konular gibi Mali toplumuyla ilgili bazı konuları ele aldıkları şiirler yazmışlar. Örneğin şair Yakup Dukure zenginlerin terk ettiği ve bu nedenle yoksulluk insanlar arasında yayıldığı sorumlulukları sayıyor [Reml-i meczu]:

يا ذوي الأموال جُودُوا	للتي أمى والفقير
ارْحَمُوا أَرْمَلَةً مَعَ	طفليها العاني الصغير
امْسَحُوا رَأْسَ الْيَتِيمِ	قابلوه بالشُّرور
فِي سَبِيلِ اللَّهِ قُومُوا	أنفقُوا فكموا الأسير
وَأذْكُرُوا الْمَرْضَىٰ وَعُودُوا	هُم وَجُودُوا لِلصَّير
تَتَّامُوا اللَّيْلَ وَالْجَا	رِ بِجُوعٍ وَكُدُورِ
سَاعِدُوا الْجَارَ الْفَقِيرَ	حَقُّهُ حَقٌّ كَبِيرُ
بَبَادِرُوا بِالصَّدَقَاتِ	بقايل أو كثيـر

(Dukure, 1995: 76; Kaba, 2011, 1/183). Malili çöl şairlerinden biri sigaranın kötülenmesi hususunda şiir yazmıştır. Ancak burada Afrika'da kırsal halk tarafından kullanılan geleneksel bir sigara olduğunu ve uyarıcılar gibi bazı otların ağızlarına veya burunlarına doping hapları gibi yerleştirilmesinin hala yaygın olduğunu belirtmek gerekir. Bazı şairler ise de çay hakkında söz edilmeleri yaygındır. Üstelik çölün şarabı olarak onu niteleyen şair Mahmud bin Muhammed Abdullah'ın şunları söylüyor [tavîl]:

خَلِيلِي مَا فِي الْقَلْبِ مِنْ لَوْعَةِ الْجَوَىٰ	يُداوى بِرَشْفٍ مِنَ الْإِتْيَايِ الْمُنْتَعِ
فَايْتَأْ عَنْهُ حُقْبَةً لَا تَمُصُّهُ	فَمَا قِيلَ لِمَ تُسْمَعُ وَمَا قُلْتَ لِمَ تَعِ
لَنْزَعِ الْفَتَىٰ يَعْتَادُهُ وَيُدِيمُهُ	لِضَيْفِ أَتَاهُ أَوْ لِقَصْدِ التَّمْتَعِ
لَهُ آلِيَّةٌ كَالْبَدْرِ عِنْدَ إِطْلَاعِهِ	وَبِرْقُ الدُّجَىٰ كَالْفَجْرِ عِنْدَ النَّامِعِ
فَإِنْ خَامَرْتُ قَلْبَ الْكَيْبِ كَأَبَّةٍ	وَنَاجَاهُ يَوْمًا أَذْنْتُ بِالنَّقْشِ عِ
تَسَلُّ بِهِ عَمَّا تَقَاسِي فَإِنَّهُ	لِسَلْوَةِ مَكْرُوبِ الْفُوَادِ الْمُرْوَعِ

(Drame 1998: 79).

3.3. Siyaset İçerikli Konular

Geçmişten günümüzdeki şairler, politikacılar, durumları, partileri ve tüm siyasi olaylar hakkında konuşmaya önem vermiştir. Siyaset içerikli şiirler, Malili şairler arasında, sömürgeciliğin kötülenmesi, sömürgecilerin tenkidi, hareketlerine karşı direniş, köle ticareti vb. gibi çeşitliydi. Habîb Abdullah Kan el-Fullânî, أين الدعاة "davetçiler nerede" kasidesinde bize sömürgecinin kötülüklerini tasvir ederken şöyle diyor [kâmil]:

كَيْفَ التَّبَادُلِ بَيْنَ ذُنُوبِ جَانِحٍ	فِي قَفْزَةِ وَقَطَائِعِ الْخُرْفَانِ
بِاسْمِ التَّقْوَى وَالنُّمُوِّ تَحَايَلُوا	وَبِمَا يُتَمَّى وَحِدَّةَ الْأَهْدَافِ فِي الْأَرْمَانِ
سَامُوا الْعَذَابَ عَلَى الْعِبَادِ وَذَمُّرُوا	عَلَيْهَا الْمَبَانِي بِأَرْضِهَا التَّخْتَانِي
هَبُّوا الْأَرْضِي فِي الْمَدَائِنِ وَالْقُرَى	وَأَنُوا كَرَائِمَ كَلِّ فَكَّرَ بَنَانِي

(Kan, 1993: 55). Köle ticareti trajedisini hatırladıkça öfkelenen Yusuf Jagoraga السودان والاستعمار "siyahiler ve sömürgecilik" konulu şiirinde şöyle dedi [kâmil]:

وَنَسِيئُ مِينَاءَ بَحْرِ الْأَحْمَرِ	تَجَارَةَ الْأَحْمَرِ يَدْمَعِي
بَاعُوا أَسْوَدَ جَنُودِنَا بِدِرَاهِمٍ	كَادَتْ جَوَى الْأَحْشَاءِ يَتَّقَانِي
قَاتَلُوا الْجَهَابِذَةَ الْكَرَامَ وَشَتَّقُوا	عُمَرَا وَقَوْمِي فِي الْكَرَى وَهَنُ
كَمْ أُرْمَلُوكُمْ، يَنْمُوا أَشْجَابَنَا	إِكْبَالِ سَامُورِي يَكْمُ دُنِي

(Kaba, 2011: 1/ 198-200). Şair Abu Cafer Muhammed Cabate, Amerika kelimesini alaycı bir şekilde tekrarlayarak Amerika'nın politikasını ve Afrika kıtasındaki maceracı rolünü, düzenlediği birkaç beyitte kınadı ve şunları söyledi [basit]:

أَمْرِيكََا نَلْعُنْهَا دُونَ بَضَائِعِهِ	مَا النَّوْكَ عَنْكَ بِنَاءِ صَادِكِ الْعُطْبِ
أَمْرِيكََا تَصْفَعُنَا ثُمَّ دَخَائِرُنَا	تَهْدِي مَفَاتِحُهَا صَهْفُورِي يَا عَجَبُ
أَمْرِيكََا تُضْفِرُنَا دُونَ مُقَاوَمَةِ	يَبْكِي لَهَا النِّطْفَةِ "أُوبِك" كَذَا الدَّهْبِ
أَمْرِيكََا بَطْرًا عَلَى أَشْلَانِنَا رَقَصَتْ	وَرَدْنَا حُطْبُ تَطَاهِرِ شُعْبِ

(Diabete, 2003: 43: 7).

3.4. Kültürel İçerikli Konular

Miras, bir ulusun tarihinin ve deneyimlerinin, fikirlerinin, felsefesinin ve sanatlarının toplamıdır. Bu nedenle, “milletler yalnızca sanatlarıyla ve miraslarıyla uyumlu olur” denilmiştir. Mesela Malili şair, her ne olursa olsun, nerede bulunursa bulunsun, çevresinin çocuğudur. Nesillerin şehir ve kültüründe geride bıraktığı medeniyet manzaralarından bir kısmı söylediği şiirinde gözüktür. Kendi kimliğinin, bitkisel tıbbın uygulaması ve yerel kültürel kökenlerin korunması gibi kültürel konuları ele alabilir. Şair Şeyh Muhammed el-Beşir Diallo'nun ağaç yapraklarıyla tedavinin önemini açıkladığı beyitlerde söylediği bu kabildendir [hafif]:

شجرات الشفاء فاطبخ واشرب
ماءها شرب من ينال يقينا
قد ترى إن لازمت ذاك معافى
بارئنا فالتزم دواء سينا

(Beşir, 1993: 64). Bazıları, modern Afrika şehirlerinin neye benzediğini gösteren, Afrika'nın yeni görüntüsünde görünmesi için Afrika'nın medeniyetinde ve kültürel gelişiminde kentleşme çağına ayak uydugunu gösteren, sokakları, sarayları ve her şeyi anlatan şiirler yazdı. Şeyh Yakup Dukure tarafından öğrencilerinin dilleri üzerine yazılan "Şehri ziyaret ettik" şiiri bu türdendir [Bahr-ı vâfir]:

أخي فأنظر لناطحة السحاب
وأعل الرأس فالمنظور عال
ولا تعجب أدّر نظراً قلابلا
لأضواء الشوارع والستال
ثحال إذا دخلت أخي المدينة
كأئك في الجنان من الجمال
وزخرفة المباني والذكابي
ن والأسواق تُدهش كل بال

(Dukure, 1995: 60-61; Kaba, 2011:1/ 246).

4. MALİ'DE ARAP ŞİİRİNİN TÜRLERİ

Şiir türleri, karakteri üzere doğuşundan beri şiirin yerleşmiş olduğu kalıplardır. Başka bir deyişle, , şairlerin düşüncelerini ve duygularını ifade etmeye istekli olduğu edebi formdur. Bahsedebileceğimiz Mali'deki Arap şiir türleri üç biçimdir: Lirik şiir, eğitimsel şiir ve kurgusal şiir. Bunun detayları şu şekildedir:

4.1. Lirik şiir

Duygusal şiir olarak da bilinir ve müzik ve şarkı ile ilgilidir. Şair bu şiirde, çeşitli sevinç, üzüntü, sevgi ve nefret alanlarında saf duyguları ifade eder. Bu tür şiirler Mali'nin edebi ürünleri arasında bulunmuştur. Genellikle tarikatçıların menzilelerinde ve eğitim merkezinde (modern İslami okullarda) söylenir. Bunlardan biri, أحب بلادي "Ülkemi seviyorum" gibi kısa vezinlerdeki harika cümlelerin tekrarlanmasıyla karakterize edilen yüzün üzerinde şarkı içeren "el-Bustân" olarak adlandırılan yazar Şeyh Yakup Dukure 'nin eserin örnek verilebilir [Serbest vezin]:

أحِبُّ بِـلَادِي	مِنْ بَيْنِ الْأَوْطَانِ
أحِبُّ بِـلَادِي	مِنْ بَيْنِ الْبُلْدَانِ
سَعَيْي وَاجْتِهَادِي	فِي كَلِّ الْأَحْيَانِ
خِدْمَةُ بِلَادِي	خِدْمَةُ الْإِنْسَانِي
فَأَتَعِشُّ وَالْعَاقِمَ	بِـالْعُلَا وَالْأَمَانِ
خُورَةَ خَصْمَةِ	فِي كَلِّ الْأَزْمَانِ

(Dukure, 1995: 22).

4.2. Eğitici şiir

Bu tür, duygu ve hayal uzak zihinlere hitap eden bir şiir türüdür. Aşırı sözü uzatmanın bir özeti olarak ve öğrencilerin ezberlemeleri zor nesri kolaylaştırmak amacıyla çeşitli bilim ve sanatlarla ilgili gerçekleri ele alır. Bu tür, hem dilbilim hem de islami ilimlerde Malili şairlerin edebi ürünlerine yayılmıştır. Şeyh Muhammed Hammad bin İmlet'in sarf ilmiyle ilgili Ercuzesi bu türdendir. Aynı şekilde şair Ahmed Boly nahiv konularını ele aldığı ألفية بولي "Boly'nin Elfiyesi adlı" eserinde bu türdendir. Tekit nünü bölümünde söylediklerini örnek olarak getiriyoruz [kâmil]:

وإذا تردد توكيد فعل فلا تكن	بالنون للتوكيد ملتزما يهن
والى الخفيفة والثقيلة تنقسم	قل (هل يقولن أو يقولن الأهم)
وكما أجازوا تين في أمر بلا	شرط وقيدك افهمن متأملا
منعوا وقوعهما بماض فابحث	وهناك تفصيل لذاك الثالث

هو المضارع، ولتَوَكَّدْه على
وجه الوجوب إذا يكن مستقبلا
في مثبت بل في جواب للقسم
لام الجواب موصل لم ينفصم
فمثال ما استوفي كقولك موقنا
فورينا لأصـرحن بحقنا

(Boly, 2005: 394-395). Şair Muhammed el-Beşir Diallo, batı Afrika bölgesindeki ilmî meclislerde öğretilen bilimin çoğunu gösteren yedi beyit düzenledi ve dedi [tavîl]:

إذا شئت أن تكون في العلم أكمل
تعلّم لغات والحساب المفصلا
ونحواً وصرفاً والأصول ومنطقاً
ورسماً وتجويد الكتاب مجملا
وفقهاً وتوحيداً عروضاً كذا البيا
ن ثم المعاني والبديع المسجلا
ومصطلح الحديث ثم فرائضا
وتفسير قرآن الإله الذي اعتلا
كذلك وأسباب النزول وناسخاً
ومنقولهم بل ظاهراً ثم باطننا
ووضلاً وفضلاً وإشٍ تفاقماً وقصة
وأمثالهم ونقلهم متأصلا
ومنقوله بل ظاهراً ثم باطننا
صلاة على من كان الرسل أكمل

(Beşir, 033: 35b).

4.3. Hikâyeli Şiir

Öykünün anlatım, tanımlama ve diyalog gibi unsurlarına dayanarak ayrıntılı olarak gerçekçi veya kurgusal yahut olması muhtemel olayların anlatıldığı şiir türüdür. Bu tür şiirlere önem verilmiş işaretleri, bazı Malili şairlerin ellerinde ortaya çıktı. Mesela Ebu Rıdvan Medeni Tiya. O bize arkadaşlarından birini tasvir ediyor, Mali'nin eski cumhurbaşkanı Musa Travare'ye karşı yapılan askeri darbe esnasında sevinç çılgılığı attı, öyle ki bir çanta çaldıkları halde göstericiler grubu içinde hareket edip, askerlerin kurşunları onu yaraladığında [Serbest vezin]:

إن يوم وقوع قبض رئيس
كان يوماً شقياً لعثمان
خرج عندي مع أخيه رفيق
وقابه في أوانه فرحان

وصلا جنب قوت أرز كثير	ثم صاح رفيقه حيران
قال تالله هذا يوم سعيد	لأخذن كيساً ولو صعبان
شرعا السير بهدوء سكين	وفجأة أطلق الجند طلقان
فرلم عثمان تحت مياه عميق	وعن قريب أتى وهو زعلان
ثم بدأ يشكو من جرح كبير	قائلا بطني من ماء مليون

(Tiyam, 013: 3a). "el-Bustân" adlı eserinde Şeyh Yakup Dukure, bize on beyitte "aç tilki" adlı bir peri masalı anlattığında, örnek alınması gereken yeni bir şiir getirdi [Reml-i mec-zu]:

إننا يوماً رأينا	ثعلباً يمشي الهونياً
بكرة جوعان لَمَّا	لم يجد صيدا فأناً
أبصر الـديك يصيح	عالي الغصن سميناً
قال إننا قد سمعنا	الاذان فقمنا
ديك هَيَّا اهبط نُصَلِّي	إن أن الفـرض أننا
قال أيقظ أولاً ذاً	لن إمام العابدينا
كان خلف الجذع كلب	نائم يرعى المكانا
مذ رأى الكلب تولى	هارباً يبغي الأمانا
قال أبطلت وضوئي	فانتظر آتيك الآننا
لا تشق بالمظهر الخا	دع فالمكار ماننا

(Dukure, 1995: 27).

SONUÇ

Bu makale Mali Cumhuriyetindeki Arap şiiri konusunu dört bölümde ele almıştır. Yapılan

bu araştırmaların sonucunda elde edilen bulgular şu satırlarla özetlenebilir:

Mali halkı, İslam'ın bölgeye girişinden bu yana Arap şiir sanatıyla ilgileniyor ve bu da, çok büyük anlamlar taşıyan eğitim, dini ve sosyal öneme sahip şiirler üreten parlak şairlerin yetiştirilmesine yol açtı. Bu sanatsal üretim, aynı zamanda şairin ülkesinin kültürünü geliştirme ve sivil alanının medeniyetinin tezahürlerini gösterme rolünün ortaya çıktığı birçok özellik ile temayüz etmiştir. Mali'deki Arap şiirinin amaçları diğer Arap veya Arap olmayan ülkelerinkinden farklı değildir. Malili şairler, medih, gurur, ağıt yakma, gazel, hiciv, vasıf, hikmet gibi bu bahiste daha önce işaret edilmiş konularda şiirler yazmışlardır. şairlerin çeşitli edebi sanatsal yapımlarında ele aldığı konular, dinî, sosyal politik ve kültürel gibi çeşitlidir.

Yukarıdakilerden, Mali'deki Arap şiir dilinin, biçimlendirme ve ifade etme yeteneğine bağlı olarak şairden şaire farklı olduğunu söylenebilir. Genel olarak, bu makalelerde bahsedilen şiir, karmaşık olmaktan çok, anlamların kolaylığı ve netliği ile ayırt edilir. Anılan şairlerin çoğu bilinen şiir vezinlerine bağlı kalmıştır. Mali Cumhuriyetinde Arap dili, eski zamanlardan beri çevrenin bilindiği, erken Arap göçleri nedeniyle derin köklere sahiptir. Mali'deki Arap şiiri, bir patlama ya da geçici bir görünüm sonucu değil, daha ziyade Arap-İslam kültürüyle boyanmış Afrika ortamının kalbinden kaynaklanan etkilerin sonucu olmuştur. Mali'deki Arap şiirinin, Afrika kıtasının batı sömürgeci güçlerinin, Batı ülkelerinin kasıtlı olarak kendi yararına yaptığı çarpıklıklarla uğraştığını söyleyerek sonuca varıyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdu's-Samet, A. (1403). *Eş-şiir'ul-Arabi fi fi garbey ifrikiya munzu'l-isti'mâre*, Yüksek Lisans Tezi, Ummu'l-Kuran Üniversitesi, Mekke.
- Abdul-Fettah, S. (2018). *Es-sekâfe el-İslamiyye fi bilâdi's-Sudan el-garbî*, Sudan, Mecelletü Kıraat ifrîkiyye, sayı 35, s. 6.
- Bâbâ, A. (2000). *Mi'râcü's-suûd ilâ neyli meclûbi's-Sûd*, thk. Fatma el-Hiraf ve Jon Hanwik, Menşûrâtu Ma'dat ed-Dirâsâtü'l- ifrîkiyye.
- Bedrüddîn A. (1985). *Nuhbetun mine'ş-Şuarâ*, kitabı mecmu'l-Merasî ala Muhammed Tahir, s. 2.
- Beşir, D. M. (1993). *Dîvânü şiirin*, y.y. s. 34.
- Beşir, D. M. *funûn'ul-ilim* (Segu: Özel kütüphane, divan 033), 35b.
- Beşir, Muhammed. *Fazlu'n-Nahiv* (Segu: özel kütüphane, kasâidun, 005), 3 a.

- Boly, A. (2005). *Elfiyyetü Boly*, y.y. 394-395. Bravali, Bamako.
- Boly, A. *Meni'l-cedîru bi'l-Musâhabe* (Bamako: özel kütüphane, 003), 11 a.
- Boly, A. *cumhuriyyetu Benin*, (Bamako, özel kütüphane, Rihlâtun, 007), 9a.
- Boly, A. *El-kaside el-Umeriyye*, (Bamako: özel kütüphane, collection poésie, 003), 16 b.
- Boly, A. *Fârisu'l-menâbir ve Hatibu'l-kani'l-işrîn*, (Bamako: özel kütüphane, kasâidun, 015), 1a.
- Dadab, M. M. *El-Kavlu's-Safi fi terhibi Muammer Kadafi*, (Tumbuktu: Ahmed Baba Institute, Tûrâs), 6a.
- Diabate, E. M. *Dav-u's-Sârî*, (Bamako: özel kütüphane, kasâidun, 17), 22a.
- Diabete, E. M. (2003). *Gatsasetu Amerika ala'l-Âlemi'l-İslamî*, Bamako, sahîfetu's-Sedâke, sayı 43, s. 7.
- Diarra M. Ş. *el-Kenzu'l-A'zam* (Mopti: özel kütüphane, şiirun, 0013), 18 b.
- Diarra, M. Ş. *Kitabun Turkiyyun*, (Mopti: özel kütüphane, Kasâidî, 125), 1 a.
- Diavara Hamdi. *Takriru cenâzeti Dambe Vâke*(Bravali: mektebetu'l-umme, 0113), 2b;
- Drame, K. (1998). *Sahra Cumhuriyeti Mali ve şi'ruha el-Arabi*, Nâdi'l-edebil'arabi, Bamako.
- Dukure, Y. (1995). *El-Bustân*, el-Mektebetu'l-İslamiyye, Bamako.
- el-Muaddib, M. (2014). *Fi Belağati'n-Nas eş-şiiri el-kadim Meâlimun ve Evâlimun*, Müessesetü'r-rihâb, Beyrut, 1. Baskı.
- el-Muhtar, W. (ö.1226/181), erişim: 28 Nisan 2020, <https://www.almoajam.org/lists/inner/2973#target8766>
- Fadıl, M. (2007). *el-Muslimûne fi garb – ifrîkiyye Tarih ve hadâra*, Dârü'l-kutup el-ilmiiyye, Beyrut, Lübnan.
- Haydara A. *Sevretü'l-Cûu*,(Bamako: özel kütüphane, Divan, 01), 22a.
- Haydara M. *fi medhi's-şâyî*, (Segu: özel kütüphane, 13), 3a.
- Haydara M. *Hacu'l-Mensûr* (Segu: özel kütüphane, 005) 5a.
- Haydara, M. *Te'nihatü'l-Vâlid*, (Segu: özel kütüphane, 3525), 27b.
- İbnü's-Sadîk M. *imâmu Mekke* (Bamako: özel kütüphane, 351), 2a.
- Kaba, İmran. (2011). *Eş-Şi'rul-Arabî fi'l-garbi'l-İfiki hilale'l-Karni'l-işrin el-mîlâdî*, Menşûrâtî'l-

munazzameti'l-islâmiyye li't-terbiye ve'l-ulum ve's-sekâfe, İSESKO.

Kan, H. A. (1993). *el-verdetu ala nahci'l-burde*, y.y. Bamako.

Kulibâli, M. İ. *ibnü'l-Hac Muhammed el-Arabi*, (Fâna: özel kütüphane, 221), 17a.

Minkeyla, Y. (2013). Davru'ş-şiir fi'l-hifâz ala islamiyyeti'l-haviyye el- ifrîkiyye, Mecelletü Kıraat ifrîkiyye, sayı 16, s. 90.

Muhammed el-Emin el-Muaddib. *fi Belagati'n-Nas eş-şiiri el-kadim Meâlimun ve Evâlimun*, (Beyrut: Müessesetü'r-rihâb, 1. Baskı, 2014.

SA'D, G. (1989). "AHMED BÂBÂ et-TİNBÜKTÎ". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, II, 45-46.

Sako, A. A. (2000). *Dîvânun şî'riyyun*, y.y. Bamako.

Sako, A. A. *Kaside i'tizariyye*, (Bamako: özel kütüphane, 001), 4 a.

Sîdî, D. (2008). *Şahsiyyatü'l-merhum Dambe Vâke ve Âsâruhû*, Bamako: y.y. s. 32

Sidibe A. *el-irâkî* (Bamako: özel kütüphane, mecmu atü'l-kasâid, 01), 7b.

Sidibe A. *Rihletun abrel Bahar* (Bamako: özel kütüphane, şuara, 1119), 8b.

Sidibe, A. (1999). *ehlen ya Ramazan*, Sahîfetü'l müstakbel, Bamako, , sayı 17, s. 8.

Sidibe, A. *el-Kalbu'l-mecruh*, Bamako: özel kütüphane, mecmu atü'l-kasâid, 01) 18a.

Tiyam, M., *Resâu'n-nefs*, Segu: Özel kütüphane, şiirun ve şuara, 013), 3a.

Vâke, İ. (1998) *Şi'run fi medhiş-Şâyi*, sahifetu's-Sed'ake, Bamako, sayı 3, s. 7.